

דין "פשטה" בקידושין

אומרת הגמ' בקידושין (ז):

אמר רבא התקדשי לי לחציי מקודשת, חציך מקודשת לי אינה מקודשת. אי"ל אביי מאי שנא וכו'. אי"ל הכי השתא, התם איתתא לבי תרי לא חזיא, אלא גברא מי לא חזי לבי תרי, וה"ק לה דאי בעינא למינסב אחריתי נסיבנא. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא וניפשטו לה קידושי בכולה, מי לא תניא האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה (דעת רבי יוסי ור"ש), ואפי' למי"ד אין כולה עולה (ר"מ ורבי יהודה) ה"מ היכא דמקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל מקדיש דבר שהנשמה תלויה בו הויה כולה עולה. מי דמי? התם בהמה, הכא דעת אחרת, הא לא דמיא אלא וכו'.

שואלים התוס' (ד"ה ונפשטו):

תימה, דבריש תמורה (יא): יליף רגלה של זו עולה ובדבר שהנשמה תלויה בו מקרא דכתיב כל אשר יתן ממנו לה', וגבי אשה לא כתיב קראי, וא"כ מאי פריך הא לא דמו להדדי. ונראה, שלכך דקדק רש"י ופירש דהא מקודשת בלשון הקדש קאמר לה וכדאמר בריש פירקין דאסר לה אכ"ע כהקדש שאדכ עושה אותה כהקדש ולפיכך יש דינה להיות כהקדש, אבל אם היה מאורסת או חד מהנהו לישיני דלעיל (ו). ע"ז לא היה מקשה ונפשטו קידושי בכולה לפירוש זה.

דין "פשטה" בהקדש

שואל האבנ"מ (סימן לא, ס"ק יח), מה שואל אביי את רבא "ונפשטו קידושי בכולה" וכסהבר התוס' משום דאמר לה בלשון הקדש, והרי איתא בתמורה (יא):

ת"ר יכול האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה ת"ל כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש, ממנו לה' ולא כולו לה'. יכול תצא לחולין ת"ל יהיה קודש, הא כיצד? תימכר לצרכי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי איבר שבה דברי ר"מ ורבי יהודה. ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים מנין לאומר רגלה של זו עולה שכולה עולה שנאמר כל אשר יתן ממנו לה', כשהוא אומר יהיה קודש לרבות את כולה.

וממשיכה הגמ':

בעי רבא בעוף מהו? (רש"י: לרבי יוסי דאמר כולה עולה קא בעי לה. הקדיש רגל עוף דתור או בן יונה מי פשטה קדושה בכוליה או לא?) "בהמה" אמר רחמנא והא לאו בהמה היא, או דילמא "קרבן" אמר רחמנא והאי נמי קרבן הוא, תיקו.

והרי עוף דודאי הוי קדושת הגוף ובכ"ז רבא מסתפק משום ד"בהמה" כתיב ונשאר בתיקו, אי"כ כ"ש בקידושין שלא נאמר פשטו הקידושין, דאפי' לא בכל הקדש אמרינן דפשטה כ"ש בקידושין?

אפשר היה לתרץ, שספק הגמ' בעוף הוא בהקדיש רגל עוף דהוי איבר שאין הנשמה תלויה בו וכמו שנקט רש"י בתמורה, אבל בהקדיש איבר שהנשמה תלויה בו דהוי סברה דפשטה בכל העוף, וא"כ גם בקידושין אמרינן ונפשטו בכולה. וכך, לדעת האבני"מ, סובר רש"י. אך מוסיף האבני"מ וז"ל:

ומדברי הרמב"ם פט"ו ה"ב מהלכות מעשה הקרבנות נראה מבואר דמפרש בעיא דרבא בעוף באיבר שהנשמה תלויה בו. עיי"ש שכתב ז"ל: "הקדיש לבה או ראשה פשטה בכולה, ובעוף ספק" עכ"ל. וכמו שכתב בלח"מ שם, דאע"ג דלמ"ד בדבר שהנשמה תלויה בה לא מיירי קרא מזה אפי"ה צ"ל דילף לה מקרא ומש"ה בעי בעוף מהו ועיי"ש.

עיי"ש בכס"מ שגם הוא סובר שלדעת הרמב"ם ספק הגמ' בעוף באיבר שהנשמה תלויה בו והכריח את זה מדברי הרמב"ם, וז"ל:

שם בעי רבא בעוף מהו וכו', ופרש"י לרבי יוסי בעי הקדיש רגל עוף וכו' מי פשטה קדושה בכוליה או לא עכ"ל. וא"א לומר כן לדעת רבינו שהרי הוא פסק שאם בבהמה הקדיש איבר שאין הנשמה תלויה בו אינו קדוש אלא אותו איבר בלבד, והיאך אפשר להסתפק בעוף אם יהיה כולו קדוש, ולכן נראה לומר שרבינו מפרש דבאיבר שהנשמה תלויה בו מיבעיא ליה אי קדוש כולו כמו בהמה או לא.

הכס"מ מקשה, דהרי ספק הגמ' בעוף הוא למ"ד דס"ל שבבהמה אמרינן פשטה קדושה בכולה וכדפירש"י, ומאחר שהרמב"ם פוסק דגם בבהמה לא אמרינן דפשטה איך מביא הספק בעוף, ולכן מבאר הכס"מ, שהרמב"ם מפרש הספק אליבא דכו"ע דהספק איירי באיבר שהנשמה תלויה בו דבזה לכו"ע אמרינן דבהמה פשטה.

עפ"י מסביר האבני"מ מדוע הרמב"ם פסק בהלכות אישות (פ"ג, ה"ט-ה"י) ב"חציץ מקודשת לי בפרוטה היום וחציץ בפרוטה למחר וכו' מקודשת מספק". וקשה, הרי אם אומר בלשון קידושין, הקדש, אמרינן דודאי פשטו קידושין בכולה וכדברי תוס' (ז: ד"ה חציץ)? ותירץ האבני"מ, דהרמב"ם ס"ל שאפי' באיבר שהנשמה תלויה בו מספקא ליה לרבא בעוף, אי"כ ממילא בקידושי אשה אפי' אומר בלשון הרי את מקודשת חציץ

בפרוטה הוי ספק קידושין אע"ג שנתרצית לא פשטה בכולה, דהא אפי' בעוף הסתפק רבא משום דבהמה אמר רחמנא ואפי' באיבר שהנשמה תלויה בו, ולכן גם בקידושין הוי ספק.

שני דינים בדין "פשטה" בהקדש

אמנם אם נתבונן בלשון הרמב"ם נראה שאינו סובר כך כלל, והאבני"מ לא העתיק לשון הרמב"ם באופן מדויק. וז"ל הרמב"ם (מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב):

האומר **ידה** של זו עולה או רגלה של זו עולה **תימכר לחייבי עולות** ודמיה חולין חוץ מדמי אותו איבר וכו'. האומר **לבה** או **ראשה** של זו עולה הואיל והקדיש דבר **שהנשמה תלויה בו הרי כולה עולה**. הקדיש **איבר אחד מן העוף** הרי זה **ספק אם נתקדש כולו או לא נתקדש**.

מפורש ברמב"ם, שספק רבא בעוף הוא באיבר שאין הנשמה תלויה בו וכמשי"כ במפורש "הקדיש איבר אחד מן העוף", משמע איבר בעלמא כל איבר שהוא (ודלא כגרסת האבני"מ ברמב"ם). ובאיבר שהנשמה תלויה בו סובר הרמב"ם דליכא ספק כלל, דודאי פשטה, דזה ידעינן מסברא ולא מקרא.

אלא דקשה שאלת הכס"מ מה הספק בעוף, הרי אף בבהמה גופה פסק הרמב"ם דלא אמרינן פשטה באיבר שאין הנשמה תלויה בו כ"ש בעוף, ומה הספק? וע"ז נראה לחדש, דסובר הרמב"ם דיש **שני דינים בדין פשטה**:

א. פשטה לענין **דכולה עולה**.

ב. פשטה לענין **שתימכר לצרכי עולה ולא תצא לחולין**.

דהנה הגמ' בתמורה (יא:): אומרת:

ת"ר יכול האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה ת"ל כל אשר ייתן ממנו לה' יהיה קודש, ממנו לה' ולא כולו לה' (ומסביר רש"י: "יהיה קודש **ההוא איברי**"). יכול תצא לחולין ת"ל יהיה קודש. הא כיצד? תימכר לצרכי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי איבר שבה.

מסביר רש"י, דכיון דאותו איבר קדוש תו לא מצי למישחט ההיא בהמה לשם חולין, אלא תימכר כולה חוץ מדמי אותו איבר שבה, דדמי אותו איבר לא יטול שהרי הקדישו ואינו יכול למוכרו (וכן עיין רש"י חולין (סט:): "יכול תצא לחולין בפדיון שיפדה אותו איברי"). מבואר ברש"י, שעיקר ההלכה הנלמדת מקרא ד"יהיה קודש" הוא שאותו איבר שהקדישו קדוש הוא בקדושת הגוף ואינו יוצא בפדיון, והא דאמרינן תימכר לצרכי עולות היא **תוצאה** מהלכה זו שהאיבר קדוש ואינו יוצא בפדיון.

שיטת הרמב"ם כגרסת התורת כהנים

אמנם הרמב"ם סובר דלא כרש"י, דהנה עיין **בתורת כהנים** (הנדפס עם פירוש הראב"ד), ושם הגרסה היא:

יכול האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה ת"ל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש, ממנו לה' ולא כולו לה'. יכול תצא לחולין ת"ל יהיה קודש כולה. הא כיצד? תמכר לצרכי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי איבר שבה (תו"כ, פרשת בחקותי).

הגרסה היא: "יהיה קודש כולה", ואילו גרסת הגמ' שלפנינו: "יהיה קודש".

ונראה לומר דכוונת התו"כ דאין כולה עולה, אך תהיה קודש כולה. דיש דין "פשטה" שחל עליה קדושה כללית - לענין זה דתמכר לצרכי עולות ותהיה קודש כולה. וזה גופא חלות קדושה שנתקדשה כולה לענין זה שתמכר לצרכי עולות (ודלא כרש"י שרק אותו איבר קדוש). אין זו קדושה ממשית שתהיה עולה או שלמים וכד', אלא קדושה כללית שתמכר לצרכי עולות. וכן נראה שפירש רבינו גרשום בערכין (ה). שפירש: "יכול תצא שאר הבהמה לחולין ת"ל וכו'", וזה כגרסת התורת כהנים.

וכשאמרת דברים אלו להגר"י מבריסק זצ"ל חיזק את דברי, והוסיף, שלפ"י מדויקים דברי הברייתא: "יכול תצא לחולין ת"ל יהיה קודש, הא כיצד? תימכר לצרכי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי איבר שבה". וקשה, מהו לשון הא כיצד, וכי אין אפשרות קדושה לאיבר אחד, והו"ל לשאול מה יעשה בה, אבל לפי הפירוש שאמרנו שיש דין קדושה כללית על הבהמה, דין פשטה, שכולה תהיה קודש לענין זה שתימכר לצרכי עולה ולא תצא לחולין, אתי שפיר: "הא כיצד", דהרי אמרנו קודם שאין כולה עולה, "ממנו לה' ולא כולה לה'", וא"כ איך אמרינן עתה שתהיה קודש כולה, "הא כיצד", וע"ז אמר תימכר לצרכי עולות". כלומר, שיש קדושה חדשה, כללית, שחלה לענין זה שחייבים למכרה לצרכי עולה, וגם זה הוי הלכה של פשטה שלא תצא לחולין אלא תימכר לצרכי עולות.

ונראה שהרמב"ם סובר כגרסת התו"כ ורבינו גרשום וכמו שהסברנו. דכתב הרמב"ם בהלכות מעשה הקורבנות הני"ל: "האומר ידה של זו עולה או רגלה של זו עולה תימכר לחיבי עולות". ואם סובר הוא כרש"י קשה, הרי עיקר ההלכה לרש"י דילפינן מהפס' הוא שאותו איבר שהקדיש אינו יוצא לחולין ע"י פדיון וה"תימכר לצרכי עולות" הוא רק תוצאה מהלכה זו, א"כ, מדוע הרמב"ם לא כתב במפורש את עיקר ההלכה שאותו איבר אין לו פדיון? מוכח דסובר הרמב"ם דעיקר ההלכה דילפינן מקרא הוא הדין ש"תימכר

לצרכי עולות", ולכן כתב: "האומר ידה של זו עולה תימכר לחייבי עולות", דזהו עיקר ההלכה שלומדים מהפס'.
 ולפי דברים אלו נראה שסובר הרמב"ם שספק רבא בעוף הוא אליבא דכו"ע, ואף לרבי יהודה דאמר דלא פשטה בכולה ואף באיבר שאין הנשמה תלויה בו, אלא שלרבי יוסי הספק הוא לענין ההלכה דילפינן מקרא דהוי כולה עולה, ולרבי יהודה הספק הוא לענין ההלכה שנתקדשה כולה שתימכר לצרכי עולות.

ולפי"ז מובן לשון הרמב"ם בהלכות מעשה הקורבנות: "האומר ידה של זו עולה (אין הרמב"ם כותב שאיבר זה בלבד קדוש, אלא) תימכר לחייבי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי אותו איבר". דזה הוי הלכה של פשטה שתימכר כולה לחייבי עולות. "האומר ראשה של זו עולה הואיל והקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, הרי כולה עולה", ובזה הוי כולה עולה ממש מדין הראשון של פשטה, וזה גם בעוף. "הקדיש איבר אחד מן העוף הרי זה ספק אם נתקדש כולו או לא נתקדש", היינו הקדיש איבר שאין הנשמה תלויה בו, והספק הוא לגבי הדין השני של פשטה, "תימכר לחייבי עולות", האם זה ישנו גם בעוף או לא.

הרמב"ם נקט לגבי איבר שהנשמה תלויה בו לשון: "כולה עולה" - דין פשטה הראשון, לעומת זאת בעוף נקט "הרי זה ספק אם נתקדש כולו" או לא נתקדש", ולא כתב "הרי זה ספק אם הוי כולו עולה או לא". דלפי מה שפסק כרבי יהודה א"כ ודאי אין כולה עולה, והספק בעוף באיבר שאין הנשמה תלויה בו לענין ההלכה שיהיה קודש כולה ותימכר לצרכי עולות. לכן לא כתב הר"ז ספק אם כולו עולה, דהרי פסק אף בבהמה שאין כולה עולה, אלא ספק אם נתקדש כולו או לא.

ועיין בגמ' בתמורה (יא):

בעי רבא, הקדיש איבר לדמיו מהו דתיחות ליה קדושת הגוף? מי אמר כיון דנחתא ליה קדושת דמים נחתא ליה נמי קדושת הגוף ומדאקדשיה לחד איבר אקדשיה לכולה, או דלמא חד מיגו אמר תרי מיגו לא אמר.
 רש"י מסביר, שהשאלה היא לרבי יוסי ור"ש, דס"ל שפשטה קדושה בכולה.

כותב הרמב"ם בהלכות ערכין (פ"ה הי"ד-הט"ו):

המקדיש בהמה תמימה לדמיה הרי זה נתקדשה גופה. כיצד? האומר דמי בהמה זו הקדש למזבח היא עצמה תקרב. הקדיש אחד מאבריה לדמיו ואמר דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח הרי זה ספק אם פשטה קדושה בכולה או לא פשטה, ולפיכך תקרב ולא תפדה. וכיצד עושים? מוכרים אותה כולה למי שיקריב אותה,

ודמיה חולין חוץ מדמי אותו איבר. ואם היה איבר שהנשמה תלויה בו פשטה קדושה בכולה.

כאן אי אפשר להסביר שספק הגמ', לפי הרמב"ם, באיבר שהנשמה תלויה בו, כי את זה כותב הרמב"ם בפירוש אח"כ: "ואם היה איבר שהנשמה תלויה בו פשטה וכו' ", ובזה אף בהקדיש לדמיה פשטה כולה. וכאן נקט הרמב"ם "הקדיש אחד מאבריה", והכוונה איבר שאין הנשמה תלויה בו, וע"ז כתב שהרי זה ספק.

שואל הכס"מ, דמאחר שהרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פסק כר"מ וכרבי יהודה דלא פשטה בכולה, אי"כ איך בהקדיש אחד מאבריה לדמים כתב שהרי זה ספק אם פשטה קדושה בכולה? והרי לשיטתו אף בהקדיש איבר לעולה לא אמרינן דכולה עולה כ"ש במקדיש איבר לדמיו?

ולפי הנ"ל אתי שפיר. הרמב"ם מפרש שספק הגמ' בהקדיש איבר לדמיו הוא אליבא דכו"ע (וכמו ספק הגמ' בעוף), אלא שלרבי יוסי הספק הוא אם הוי כולה עולה, ולרבי יהודה הספק הוא אם הבהמה כולה נתקדשה לענין זה שלא תצא מידי המזבח אלא תקרב היא עצמה עולה.

וזו כוונת הרמב"ם: "המקדיש בהמה לדמיה הרי זה נתקדש גופה. כיצד וכו' היא עצמה תקרב", משום ההלכה שכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם (מובא בה"ז). "הקדיש אחד מאבריה לדמיו הרי זה ספק אם פשטה קדושה בכולה או לא", כוונתו לגבי אותה קדושה שהבהמה מתקדשת שלא תצא מידי מזבח, ולכן תמכר כולה עולה וכו'. וזהו הדין השני של פשטה.